

Úvodné slovo

Vážení čitatelia,

Lysák

zakladateľská inštitúcia SILOČIAR Nezávislé združenie ekonómov Slovenska zhodnotí v týchto dňoch na svojom Valnom zhromaždení svoju pôsobnosť za uplynulé dvojročné volebné obdobie, zvolí nové orgány a stanoví si program činnosti na obdobie budúcich dvoch rokov.

NEZES si napriek zložitostiam a významným zmenám vo svetovej i slovenskej spoločnosti, ktoré, pochopiteľne, neobišli ani naše Združenie, zachovalo základný charakter a v niektorých smeroch rozšírilo svoj program. Vo vnútornej činnosti to boli osvedčené *rozpravy ku kľúčovým problémom vnútornej a zahraničnej politiky Slovenska*. Patrili k nim voľby do NR SR i komunálne, program vlády SR, problémy hospodárskeho a sociálneho charakteru - nedostatočnej výkonnosti našej ekonomiky, priemyslu, poľnohospodárstva, vedy a výskumu, zdravotníctva, školstva, kultúry atď. Rezonovali otázky nad neopodstatnenou privatizáciou firiem, najmä nosných odvetví, ku ktorým patrí energetika, telekomunikácie, ktoré si aj mnohé ekonomicky vyspelé štáty ponechávajú ako základ ekonomickej sebestačnosti a stability. Kriticky boli hodnotené úvahy vlády o privatizácii lukratívnej budovy Národného divadla, neopodstatneným ústupkom v nárokoch niektorých národnostných menšín. Osobitná pozornosť bola venovaná príprave vstupu SR do NATO a do Európskej únie, príprave a priebehu referenda, voľbe prezidenta SR ai.

Najvýznamnejším z týchto problémových okruhov boli venované *semináre NEZES* s úvodnými vystúpeniami členov Rady (Prof. Sedlák ai.) a ďalších významných osobností: predsedu výboru NR SR Ing. T. Mikuša, prezidenta Zväzu stavebníctva SR Ing. F. Slávika, odborníkov z oblasti vodného hospodárstva Ing. J. Bindera, dr.h.c., Ing. J. Hétharšihu a i., na ktorých sa okrem členov Združenia zúčastňovala širšia verejnosť a médiá. Ich laxný postoj k aktivitám NEZES, žiaľ, pokračuje.

Našu pôsobnosť sme rozšírili o aktívnu účasť Združenia vo viacerých pracovných skupinách Nového národného konventu. Tu môžeme vyjadrovať názory a kritické postoje z pozícií NEZES a predkladať návrhy k otázkam vnútornej i zahraničnej politiky SR, ktoré sú predkladané ako podklady pre predstaviteľov SR doma i v medzinárodných vzťahoch.

Významným počinom Rady NEZES bolo rozhodnutie o naštartovaní vydávania odborného časopisu SILOČIARY, ktorý si od konca r. 2002 i napriek nemalým problémom postupne utvára stabilnú čitateľskú aj autorskú základňu a čoskoro vstúpi do ďalšieho ročníka. *V SILOČIARACH a v ďalších printových i elektronických médiách* boli aktívni autori najmä Prof. M. Bacová, Prof. M. Baránik, Ing. A. Bonko, Ing. P. Falis, Ing. M. Grešš, J.

Handžárik, Prof. K. Ivanička, Doc. L. Klinko, Dr. L. Lysák, dr. J. Mižák, Ing. M. Rašo, Prof. M. Sedlák, Ing. F. Vojtech i ďalší naši členovia a sympatizanti.

Do ďalších rokov vstupuje NEZES so snahou prehlbenia svojich aktivít v rámci SR a výraznejšieho posunu v medzinárodných vzťahoch. Rátame aj so skvalitňovaním našich s vami SILOČIAR, ktoré okrem tlačenej podoby budú dostupné oveľa širšej čitateľskej obci prostredníctvom *internetu*. Veríme, vážení čitatelia, členovia a sympatizanti NEZES, že aj s vašou pomocou sa nám podarí naše zámery na prospech Slovenska v nových medzinárodných dimenziách uskutočniť.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc., predseda NEZES

Ekonomický komentár

Sociálno – ekonomické aspekty vývoja spoločnosti

Predstavitelia vládnych inštitúcií nás štatistickými a inými číslami presvedčajú o úspešnom vývoji slovenskej ekonomiky. Tie sú už druhý rok skutočne impozantné, predovšetkým pokiaľ ide o rast HDP, ktorý za prvý polrok 2004 dosiahol 5,4 % (medziročná zmena v %) a od konca roka 2002 sa neustále pohybuje nad 5 %. Suvedeným rastom však nekorešponduje vývoj miezd, ktoré síce za obdobie od konca roka 2002 nominálne rástli avšak za celý rok 2003 reálna mzda, teda to čo si môžeme za ňu kúpiť, klesla. A to nie málo, na konci roka 2003 to predstavovalo mínus 3,3 %. Za prvý polrok tohto roka reálna mzda síce rastie, ale rast stráca dynamiku (I.Q – 2,2 %, II.Q - 1,3 %). Je vcelku pravdepodobné, že za rastom reálnej mzdy sú len odmeny vyplatené na začiatku tohto roka za rok predchádzajúci a trinásť plat vyplatený za I. polrok tohto roka. To by signalizovalo, že rast reálnej mzdy na konci roka bude pravdepodobne veľmi nízky ak nie nulový.

V súhrne to znamená, že vysoký ekonomický rast sa neodráža v každodennom živote väčšiny ľudí. Navyiac zo štruktúry sektorového a regionálneho vývoja miezd vidno, že narastá neúmeraná diferenciácia (školstvo, zdravotníctvo, niektoré regióny s vysokou nezamestnanosťou). To znamená, že sa naďalej prehľbuje sociálna diferenciácia v spoločnosti na zužujúcu sa masu bohatých a nárast chudoby na úkor znižujúcej sa strednej vrstvy. Na to nás už upozorňuje aj EÚ, Svetová banka a iné medzinárodné inštitúcie. Hluchí a slepí sú len naši vládni činitelia (poslanci NR SR si platy zvýšili). Niet sa prečo čudovať, že ľudia sú nespokojní a rastie nielen napätie, ale už aj agresivita jednotlivcov, hlavne mládeže, v spoločnosti.

Vysoký rast HDP však v sebe skrýva aj obrovské štruktúrne problémy. Tento je ťahaný hlavne cenami

Bonko

a exportom predovšetkým niektorých veľkých prevažne nadnárodných spoločností. Tieto spoločnosti rastú ceniť a spevňovanie slovenskej koruny, čo sťažuje export, kompenzujú nižšou cenou práce na Slovensku oproti zahraničiu. Tvrdenie, že vyplácajú vyššie mzdy ako je slovenský priemer je síce pravda, ale je to stále len jedna osmina až jedna šestina výšky miezd vyplácaných v materskej krajine spoločnosti. Preto si Slovák za svoju mzdu môže kúpiť len zhruba 25 % toho, čo pracujúci v EÚ a to napriek rozdielnej výške cenových hladín v náš prospech. To však neplatí pre energie a potraviny, ktoré sú hlavnou položkou rodinných rozpočtov spolu s rastúcimi výdavkami na zdravotníctvo a školstvo. A práve tu štát reguláciou cien (aj cez Úrad pre reguláciu sieťových odvetví) a daní (všetky nepriame dane ako DPH, daň z minerálnych olejov a pod) najviac negatívne zasiahol nielen občanov, ale aj podnikateľskú sféru.

Zjednodušene povedané, vysoký ekonomický rast nie je spojený s rastúcou tvorbou hodnôt a tým aj rastúcim bohatstvom celej spoločnosti. Tu je namieste zásadná a dlhodobá strategická otázka – môžeme sa rastom chudoby dopracovať k budúcej prosperite? Zatiaľ sa to nikomu nepodarilo, naopak, takéto spoločnosti vždy v minulosti sklzli na desaťročia do úpadku – civilizačného, kultúrneho i ekonomického.

Ak by štatistické čísla o ekonomickom raste boli pravdivé a spojené aj s rastom duševných a materiálnych hodnôt, aj pri raste produktivity práce, ktorá má tendenciu uvoľňovať ľudí z pracovného procesu, muselo by sa to prejaviť v prírastku nových pracovných miezd. To sa však nedeje, nezamestnanosť je stále vysoká, dokonca sa zvyšuje a zamestnanosť klesá. Kládú si vôbec niekto z vládnych činiteľov otázku ak by z tých 500 tisíc nezamestnaných len 300 tisíc (zvyšok asi nikdy pracovať nebude chcieť) bolo zapojených do tvorby hodnôt o koľko by to zvýšilo tvorbu HDP a príjmy štátneho rozpočtu a sociálnych fondov? O koľko by sa znížili výdavky zo sociálnych fondov a cez zvýšený dopyt zvýšili zisky podnikateľských subjektov? Možno aj reformy, hlavne zdravotnícke, školské a iné (o ich potrebe netreba diskutovať) by dostali iný obsah a sociálne únosnú ľudskú tvár.

A ešte jedna otázka : „Prečítal niekto z vládnych činiteľov a inštitúcií, aké budú naše príjmy, dôchodky, ale aj zisky podnikateľskej sféry a životná úroveň vôbec, ak sa po roku 2008 staneme členom Európskej menovej únie a cenové hladiny sa začnú približovať? Dokážeme za tie tri až päť rokov niekoľkonásobne zvýšiť naše príjmy a reálne podnikateľské zisky, aby sme neboli „žobrák“ EÚ?“

Ing. Anton Bonko

Rezervované pre makroekonomiku

Po vstupe predošlých štátov do EÚ nenastal zázrak

Slovenská republika sa nevyrovnala dosiaľ s dôsledkami chaotickej šokovej ekonomickej transformácie a rozkrádačskej privatizácie a znova sa ocitla v novom historickom medzníku plynúcom z jej prijatia do Európskej únie. S členstvom v tomto zoskupení si kladú občania, odborníci i politici otázku budúceho osudu nášho hospodárstva. Istý predobraz a určité ponaučenie poskytuje nám retrospektívny pohľad na vývoj EÚ a štátov, ktoré vstúpili do nej v predchádzajúcich dekádach.

Sedlák

Rast Európy za posledných dvadsať rokov zaostával za USA. Kým jej priemerné ročné tempo predstavovalo 2,3%, v USA to bolo 3,3%. Rozdiely v ekonomickom raste týchto regiónov pretrvávali i v ostatných 10 rokoch, t. j. v rokoch 1994-2003, keď ich tempá činili 2,1% a 3,3%. V posledných rokoch postihla Európsku úniu stagnácia, keď reálny HDP vzrástol v rokoch 2002 a 2003 - podľa správy Hospodárskej komisie pre Európu Organizácie spojených národov /UNECE/ - v EÚ 15 o 1,0% a 0,7% a v eurozóne o 0,9% a 0,5%. V tom čase vykázali známky oživenia USA a ich rast bol 2,2% a 3,1%. Pokiaľ ide o vyhliadky eurozóny, predstaviteľ MMF povedal: „Hospodárske ozdravovanie je, ale ... nie sme si istí, či je udržateľné, preto toto konštatovanie ostáva s otáznikom.“ Podľa neho sú riziká smerujúce k spomaleniu rastu HDP.

Európske štáty vstupujúce do EÚ od r. 1973 takisto nezaznamenali v priebehu svojho dlhodobého členstva nejaké výnimočné a nielo ešte zázračné hospodárske výsledky, ktoré by sa podobali napríklad úspechu Japonska v rokoch 1955 až 1973.

Z nich dosiahlo najvýraznejší hospodársky pokrok Írsko, ktoré po vstupe do EÚ r. 1973 sa premenilo neskôr zo zaostalej na prosperujúcu krajinu. Treba však pripomenúť, že po prijatí do únie trvalo mu takmer 15 rokov, kým sa priblížilo k prosperite EÚ a až 24 rokov, keď dosiahlo priemer jej HDP na obyvateľa. Írsko rástlo ekonomicky nepretržite od šesťdesiatych rokov, keď jeho rast bol v jednotlivých obdobiach nasledovný: v rokoch 1974-1983 3,8%, v rokoch 1984-1993 3,4% a v rokoch 1994-2003 8,0%. Takýto úspech zaznamenala krajina až 20 rokov po jej začlenení do únie, keď zásluhu na ňom mala dobrá domáca hospodárska politika.

Zo štátov, ktoré vstúpili neskoršie do EÚ, žiaden nevykázal prekvapujúce tempo hospodárskeho rastu, ktoré bolo len o niečo vyššie, ako bol priemerný ročný rast EÚ. R. 1986 sa pripojilo k únii Portugalsko, ktorého priemerný ročný rast predstavoval v rokoch 1984-1993 a aj v rokoch 1994-2003 2,9% a Španielsko s rastom v týchto obdobiach 2,4% a 3,2%. Štáty, ktoré sa stali členmi EÚ r. 1995,

dosahovali v rokoch 1994-2003 nasledovné ročné tempo HDP: Rakúsko 2,2%, Fínsko 3,8% a Švédsko 2,8%.

Po vstupe do EÚ r. 1981 zažilo neúspech Grécko. V predvstupových rokoch 1970-1980 bol jeho priemerný ročný rast HDP 4,6% a päť rokov pred prijatím 4,2%. Po začlenení do únie klesol na 0,2%, zatiaľ čo v decéniu 1980-1990 dosiahol 0,7% a v rokoch 1990-1993 v priemere 0,55%. Zlepšenie nastalo v roku 1994 a pokračovalo do r. 2003. Priemerný ročný rast HDP bol 3,2%. Pri vstupe Grécka do EÚ tvoril reálny HDP na obyvateľa 69% priemeru európskej pätnástky a v súčasnosti je 66%.

Slovenská republika stojí opäť na rázcestí, keď musí si zodpovedať otázku, akým smerom sa chce uberať pri zabezpečovaní svojho ekonomického a sociálneho rozvoja. Bude to cesta – obrazne povedané - Írska alebo Grécka? To závisí predovšetkým od nás samotných, najmä od našich kormidelníkov, aký itinerár si zvolíme.

Prof. Ing. Mikuláš Sedlák, CSc.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Slovenské šance v Euro Valley

Lysák

Pozoruhodné závery výskumnej štúdie *Empirica delassasse* kolínskeho (SRN) výskumného ústavu zo začiatku 90. rokov minulého storočia zostávali, napriek našim viacnásobným upozorneniam, takmer bez odozvy. Ba ani po prezentácii tejto, pre Slovensko vrcholne zaujímavej štúdie na podujatí, ktoré

organizovala Slovenská obchodná a priemyselná komora, sa nič osobitné neudialo. Pritom pre Bratislavský kraj, ale i celú Slovenskú republiku prinášala veľmi priaznivý - a naším názorom blízky - exaktne dokumentovaný záver: *najperspektívnejším európskym regiónom spomedzi vyše 400 skúmaných v rámci Európy* (podľa vybraných 14 hlavných ukazovateľov) sa ukázala oblasť v trojuholníku **BRATISLAVA : VIEDEŇ : GYŐR**.

Čo rozhodlo o tom, že sa Bratislava stala jedným z vrcholov zlatého európskeho trojuholníka?

Bratislavský subregión svojou polohou na brehoch Dunaja, historickými väzbami so susednými zahraničnými oblasťami, so silným zázemím Záhoria patrí dlhodobo k atraktívnym ekonomickým, spoločenským a kultúrnym lokalitám v strednej Európe. Hoci patrí k najmenším v SR, počtom obyvateľov sa blíži k 600 tisícom, takže v hustote 291,8 obyvateľov na 1 km² takmer trojnásobne prevyšuje celoštátny priemer.

Bratislava je dlhodobo sídlom parlamentu, vlády a ďalších celoštátnych inštitúcií a tiež sídlom zahraničných zastupiteľských úradov, politických, spoločenských, kultúrnych a podnikateľských organizácií. Je centrom mnohých univerzít (Ekonomickej univerzity, Slovenskej

technickej univerzity, Komenského univerzity a ďalších univerzít s mnohými fakultami). Sídlí tu Slovenská akadémia vied a mnohé vedecko-výskumné inštitúcie. Rozsiahla je tu koncentrácia bankových, poisťovacích, umeleckých, športových a iných organizácií z oblasti služieb najrôznejšieho druhu.

Napriek tomu, že zárobky (aj výdaje) a teda kúpna sila obyvateľstva v bratislavskom regióne sú výrazne vyššie (okolo 4.000 Sk v r. 2003) ako priemer za celú SR, sú stále podstatne nižšie ako v rade ďalších tranzitívnych štátoch, preto aj dostatočne atraktívne pre zahraničných podnikateľov.

Dôležitým indikátorom pre zahraničných partnerov a pozorovateľov je úspešne sa rozvíjajúca skupina veľkých firiem so zahraničnou kapitálovou účasťou. K najvýznamnejším z nich patrí pobočka najväčšieho európskeho automobilového producenta Volkswagen, chemický gigant MOL/Slovnaft, potravinársky Henkel, taliansky Sasol, americká Coca - Cola, z tabakových gigantov Imperial Tobacco. Významné sú tiež pozície zahraničných telekomunikácií: Deutsche Telekom, Atlantic West, zo stavebníckych TNK Holcim, atď.

Najpresvedčivejším dôkazom príťažlivosti bratislavského regiónu (aj zásluhou vplyvných lobby) *sú priame investície do regiónu Bratislavy*, ktoré koncom roku 2002 dosiahli 7,31 mld. eur (takmer 300 mld. Sk), tzn. 71 % z celkových priamych zahraničných investícií do SR.

Súhrnne môžeme teda konštatovať, že slovenská metropola si výbornú pozíciu zaslúžene získala najmä vďaka širokému (celoslovenskému) vzdelanostnému a vedecko-výskumnému zázemiu, infraštruktúrnemu vybaveniu - najmä výhodná letecká, cestná, lodná doprava) a v geoeconomickej pozícii v centre kontinentu. Udivuje však, že napriek ohromnej závažnosti tohto záveru nemeckých ekonómov pre našu ekonomiku a spoločnosť, sa mu doteraz venuje tak malá pozornosť pri formulovaní rozvojových zámerov Slovenska odbornými inštitúciami ako aj pri informovaní širokej podnikateľskej verejnosti a občanov.

Ale koncepcne myslíace a hlavne zodpovedne konajúce domáce i zahraničné podnikateľské a niektoré vládne kruhy nezaháľajú. Najmä **známe i menej známe transnacionálne korporácie (TNK)**. Tie si dobre uvedomujú *strategickú polohu Bratislavy v rozšírenej Európe*, ktorá leží na tradičných obchodných trasách (vrátane možnosti riečnej dopravy) a relatívne blízko významných miest v Rakúsku a v Maďarsku, ale aj v Čechách a Poľsku.

Uvádzané, i ďalšie charakteristiky, vedú mnohé známe spoločnosti k vytváraniu svojich pobočiek alebo nových podnikov vo formujúcom sa **Euro Valley**. Nepoznáme plný rozsah ani tých najvýznamnejších inštitúcií, ktoré majú záujem etablovať sa na našom území. Ale z niektorých koncepcných štúdií zahraničných inštitúcií, parciálnych mediálnych správ a rozmáhajúceho sa záujmu o pozemky, budovy a účasť na podnikateľských aktivitách v Slovenskej republike je zrejmé, že priestor

zlatého európskeho trojuholníka nadobúda stále väčšiu príťažlivosť a zvyšuje naše predpoklady dostať sa z nelichotivého postavenia veľkej väčšiny obyvateľov Slovenska na dôstojnejšiu a nášmu potenciálu primeranú úroveň.

Mali sme možnosť presvedčiť sa, že medzi prvými, ktorí mali záujem etablovať sa ekonomickými aktivitami v smere na Záhorie boli taiwanské podnikateľské kruhy. Mali pripravený rozsiahly program, ktorý by bol znamenal prínos vyše polmilióna nových pracovných miest v širokom okolí Bratislavy. A celkove v *Slovenskej republike takmer poldruha milióna nových pracovných miest*. Veľké mocnosti sa rysovali tak pre hi-tech produkciu ako aj pre našu leteckú dopravu a celkovo informačné technológie. Žiaľ, tomuto programu sa u našich vlád nedostalo sluchu! Biedne v tomto smere ne„zapracovala“ slovenská diplomacia. Výhovorky kompetentných, že by to mohlo ovplyvniť dobré vzťahy s Čínskou ľudovou republikou neboli opodstatnené. Efektívne zahraničnoobchodné vzťahy s taiwanskými podnikateľmi praktizujú a rozvíjajú ostatné štáty V-4, ale aj ďalšie európske a iné štáty, vrátane USA i samotnej ČLR. To len niektorí „naši svetovo neomylní“ teraz u moci boli a stále sú pápežskejšie ako pápež. Na svoj prospech ale škodu nás a budúcich našich generácií. Prítom mnohí aj z našich susedov zo spolupráce s Taiwanom profitujú.

K prvým medzinárodným organizáciám, ktoré sa u nás systematicky presadzujú patrí, napr. *nemecká konzultačná firma v oblasti informačných technológií (IT) Empirica* (nenaznačuje nám názov firmy isté súvislosti?), ktorá už v r. 1993 vytipovala oblasť v okolí Malaciek, v rámci zlatého trojuholníka, ako najvhodnejšiu pre vybudovanie priemyselného parku pre informačné technológie.

Základný kameň v tomto novo sa formujúcom slovenskom IT parku, nazývanom aj *Euro Valley* položili v septembri r. 2002. Program výstavby predpokladá v priebehu 15 rokov preinvestovať v tomto priestore 1,95 miliardy euro, tzn. okolo 80 miliárd Sk. To už je skutočne rozsah ekonomických aktivít hodný pozornosti aj prognostikov, ktorý pozitívne ovplyvní zamestnanosť, infraštruktúru a nesporne aj rozsah kúpyschopnosti v Bratislave a jej širokom zázemí.

Celkový program tu uvažuje celkove v 20 ročnom rozsahu s tromi fázami sformovania vývoja a výroby, oddychu a bývania. Bude sa tu vyrábať počítačový hardware a software, elektronika, telekomunikačné a robotické zariadenia.

Do západoslovenského subregiónu smerujú aj viaceré ďalšie významné transnacionálne korporácie. Parí k ním spoločnosť (francúzsko-belgicko-luxemburská) ARCELOR, ktorá tu uvažuje s výstavbou nových závodov na výrobu kovových komponentov pre automobilový priemysel i pre domácnosti.

Rozsiahle sú v Euro Valley zábery švajčiarsko-nemeckej spoločnosti GLASS-TRÖSCH. Plánujú tu vybudovať skláreň za vyše 7 a pol miliardy Sk, kde bude

900 pracovníkov zabezpečovať výrobu technického/stavebnického skla.

Svoj zámer umiestniť aj v zlatom trojuholníku svoje investície avizoval medzi prvými tiež známy nemecký koncern SIEMENS.

Okrem uvedených veľkých producentov sa predpokladá, že do nášho Valley budú smerovať aj stredné a menšie producentské firmy a s nimi aj mnohé z oblasti služieb, ekonomických i komunálnych. Ráta sa teda s budovaním menších a stredných parkov rôzneho zamerania v jednotlivých lokalitách bratislavského regiónu.

V Stupave by to mal byť stredne veľký automobilový park, Pezinok bude mať technológie na spracovanie druhotných surovín, Rohožník bude stavebníckym parkom. Viničné a Štefanová sú orientované na poľnohospodársku produkciu.

Chorvátsky Grob s termálnym prameňom, ale aj Senec, budú centrami turizmu. Senec okrem toho má ambície stať sa aj logistickým centrom v regióne.

Takto programovaný rozvoj v regióne by mal viesť k želaným štruktúrnym zmenám v prospech nárastu progresívnych a ekologických technológií, hi-tech produkcie a produkcie s vysokou mierou pridanej hodnoty a náležitým rastom príjmov obyvateľov regiónu. A tým aj rastu konkurencieschopnosti bratislavského regiónu so silnými partnermi v susedných i ďalších európskych štátoch.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Osobnosti

Robert Merton

Nositeľ Nobelovej ceny za ekonomiku v r. 1997 **Robert MERTON**, profesor na Harvardskej univerzite sa narodil v New Yorku (3.7.1944), promoval v odbore národné hospodárstvo, bol vedeckým asistentom nositeľa Nobelovej ceny Paula Samuelsona a svojou vedeckou činnosťou pomohol finančným trhom k ohromnému rozmachu.

Nobelovej ceny sa mu dostalo spolu s Myronom Scholesom za revolučnú prácu o hodnotení finančných opcí. Táto práca sa stala základom Blackovho-Scholesovho vzorca, ktorý napriek mnohým výhradám voči jeho konštrukcii, je od roku 1973 dodnes jedným z najdôležitejších kritérií pri hodnotení opcí.

Opcie, ako je známe, sa uplatňujú u akcií, dlhopisov, devíz a takmer u všetkých kótovaných nástrojov finančného trhu a komodity. Opciou získava kupujúci právo predať alebo kúpiť danú komoditu alebo nástroj za vopred dohodnutú cenu k určitému termínu. Ide teda o nástroj, ktorý dáva možnosť znižovania rizík u investorov, isté zábezpeky proti stratám z kolísania devízových kurzov a pod. Tieto pozitíva modelu rozhodujúcou mierou prispeli k oceneniu Mertona Nobelovou cenou. Pochopiteľne aj to,

že bol autorom investičného fondu Long-Term Capital Management - **LTCM**. Tento investičný fond za púchych 6 rokov od jeho založenia spravoval až vyše 140 miliárd dolárov, teda viac ako dovedy najväčšie fondy. Problémom však bolo, že Merton a jeho spoločníci uplatnili nadmerný rozsah cudzieho kapitálu vo forme úverov v pomere k vlastnému kapitálu. V stabilných podmienkach dostávali veľmi výhodné úvery a ich zisky dosahovali veľmi vysokú úroveň. Až kým sa finančná stabilita v dôsledku juhoamerickej, ázijskej a ruskej krízy nebezpečne nerozkolísala. V konečnom dôsledku LTCM pre neprímerane vysoký podiel cudzieho kapitálu namiesto nadmerne vysokých ziskov registroval rovnako nadmerne vysoké straty a v priebehu málo mesiacov spotreboval i celý vlastný kapitál. To vyvolalo na trhoch tak veľký chaos a obavy z kolapsu, že americké i európske banky boli ochotné pomôcť niekoľkými miliardami Mertonovi a jeho spoločníkom. Bolo to drahé ale cenné poučenie. Rokom 1998 skončila éra utvárania obrovských investičných fondov.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Názory

Môže byť hospodárska politika kresťanských konzervatívnych strán aj sociálne únosná?

Klinko

Tým, že spoločenského politického života sa skoro v každej krajine aktívne zúčastňujú aj tzv. *konzervatívne strany*, teda strany, ktoré sa v politickej štruktúre spoločnosti označujú za *kresťanské*, vzniká situácia, že i ony musia participovať na tvorbe a realizácii **hospodárskej politiky** daného štátu.

Môžu byť pritom buď spoluautorom (v rôznych koalíčných zoskupeniach), alebo originálnym pôvodcom **vlastnej koncepcie či stratégie** vládnucej hospodárskej politiky daného štátu. Z tejto pozície samozrejme vyplývajú veľmi rozdielne prejavy i výsledky miery vplyvu týchto strán na výslednú hospodársku politiku každého štátu. Väčšina konzervatívnych kresťanských strán má filozofiu svojej štátnej hospodárskej politiky determinovanú *ideológiou kresťanského náboženstva*.

V našich súčasných európskych podmienkach je táto determinovanosť odvodená spravidla z katolíckeho náboženstva a z dokumentov formulovaných v minulom storočí a koncom 18. storočia, prevažne v tzv. pápežských encyklikách. Aktuálne ide najmä o dva závažné dokumenty: *encykliku pápeža Leva XIII. „Rerum Novarum“ a encykliku pápeža Jána Pavla II. „Centesimus Annus“ (z roku 1991)*. Najmä tieto dva dokumenty majú pre výkon vládných funkcií konzervatívnych kresťanských politických strán

povahu ideologickej **doktríny** pre ich politickú činnosť. Hlavne druhý uvádzaný dokument je nanajvýš aktuálny, pretože bezprostredne reaguje na fakt politického stretu s ideológiou tzv. reálneho socializmu a jeho zlyhaním či „porážkou v praxi“. Je, pravda, len reakciou na jednu oblasť hospodárskej politiky – na **sociálnu politiku**. Žiaľ, ani na ňu nedáva *praktický návod ako ju majú tieto strany pri výkone politiky vo vláдах vykonávať*. Sú to len morálne výzvy ako reagovať na vzniknuté sociálne problémy v jednotlivých krajinách reálneho sveta, alebo verbálne polemizovať s dogmami uplatňovanými v reálnom socializme pred rokom 1989.

História Európy po 2. svetovej vojne však zaregistrovala dva významné, a zdá sa, že dosť nepovšimnuté akty, ktoré podstatne ovplyvnili hospodársku politiku vlád, v ktorých hlavnú výkonnú úlohu zohrali konzervatívne kresťanské strany, a ktoré majú dodnes veľký význam v osudoch integrujúcej sa Európy. Ide menovite o dve konzervatívne strany v Nemecku – **CDU a CSU**. Tieto dve politické strany pôsobia v krajine Európy, ktorá má mimoriadne bohaté historické skúsenosti v spoločensko-ekonomickom vývoji a majú aj praktické skúsenosti s vládnutím – po mnoho rokov boli *vládnucimi stranami*. Nesporne patria medzi *klasické konzervatívne kresťanské strany* (CDU je celoštátna a CSU je regionálna – Bavorská, obidve vznikli po 2. svetovej vojne).

Obidve menované strany vo svojej praktickej politike ideologicky vychádzajú z kresťanskej **sociálnej doktríny** tak, ako je v podstate obsiahnutá vo vyššie uvádzaných pápežských encyklikách. CDU vo svojom programe odmieta „*kapitalizmus*“ pretože „*nesplňa štátne a sociálne záujmy nemeckého ľudu*“, a za svoj cieľ označuje „*sociálne trhové hospodárstvo*“. Tieto dve dominujúce konzervatívne nemecké strany môžu byť významným európskym príkladom pre všetky analogické strany v postsocialistických štátoch Európy.

Nemecko a uvádzané dve strany môžu byť vzorom pre **realizáciu vládnej hospodárskej politiky** a to hneď pre dva prípady vzniknutej politickej situácie. Prvý je prípad riešenia po **pojnovom** kolapse krajiny. Po porážke Nemecka v 2. svetovej vojne stála krajina znova na dejinnej križovatke – mohla sa po 12-ročnej ére hitlerovského totalitného režimu buď vrátiť k „*weimarskej republike*“ alebo k sociálno-demokratickej vláde Kurta Schumachera typu britskej labouristickej strany, ktorá sa stala po vojne vládnucou. Zároveň muselo Nemecko obnoviť skoro od základu vojnou zničenú materiálno-výrobnú základňu ekonomiky. Do toho v rokoch 1947-1948 prišlo rozdelenie Nemecka na západnú NSR a východnú NDR. V NSR vznikol nový kresťansko-demokratický zväz a krajina prijala Marshallov plán. Pre NDR bol zvolený iný posthitlerovský model usporiadania štátu, ktorý predstavoval podľa sovietskeho vzoru len akúsi formu štátu „*typu sociálneho inžinieringu*“. Zhodou viacerých okolností (a náhod) sa do čela západonemeckej celoštátnej politiky dostal bývalý kolínsky starosta **Konrad Adenauer**.

Tento západonemecký kresťansko-demokratický politik si vytvoril od svojho východzieho politického vystúpenia na kolínskej univerzite v marci 1946 vlastnú, originálnu, doktrínu budovania nového nemeckého štátu v posthitlerovskej etape. Hlásal, že základom nemeckého spoločenstva „*musí byť kresťanská etika, ... štát musí byť spolkový a poňatý tak, aby sa nakoniec mohol stať členom spojených štátov európskych.*“ Odmietnutím Marshallovej pomoci pre východné Nemecko (NDR), Sovietsi vlastne umožnili oddelený hospodársky vývoj v obidvoch nemeckých štátoch. Po prvých voľbách v NSR v roku 1949, keď zvíťazila CDU (7,36 mil. hlasov), sa nechal Adenauer zvoliť za kancelára NSR. Túto pozíciu zastával ďalších 14 rokov. Po voľbách uzatvoril spojenectvo s profesorom Ludwigom **Erhardom**, predsedom Bizonálnej hospodárskej rady, ktorý hlásal „**politiku ekonomiky voľného trhu, nízkych colných taríf, slobodného obchodovania, lacného dovozu a drahého vývozu ...**“, čo presne vyhovovalo Adenauerovej politickej filozofii. Po Hitlerovej totálnej likvidácii odborového hnutia vznikol v NSR (na britský nátlak) nový model odborových organizácií – v rámci jedného odborového zväzu DGB bolo založených 16 priemyselných organizácií, ktoré z členských príspevkov vytvárali štrajkové rezervy a mali pri 75 % účasti pri hlasovaní o štrajku aj právo veta.

Odborový predák **Boecler**, ktorý bol v roku 1949 zvolený za prvého predsedu DGB, pracoval s Adenauerom ešte v kolínskej mestskej rade, sa stal spolu s prof. Erhardom **spoluvorcom** Adenauerovej **sociálnej a hospodárskej politiky**. Odbory na čele s Boeclerom sa **vzdali požiadavky znárodnenia na prospech spoluúčasti na práci a kapitáli** (*Mitbestimmung*) **a na prospech politiky vysokých miezd**, na základe výrobných zmlúv. Spoluúčasť presadil Adenauer pomocou **koalície so socialistami** v roku 1951 ako zákon v Spolkovom sneme. Nemecko tak „zbohatlo“, že Adenauer mohol zreorganizovať **sociálne zabezpečenie** spôsobom, ktorý spĺňal väčšinu „**socialistických**“ požiadaviek.

V polovici 50. rokov sa západonemecké robotníctvo zjednotilo v podstate na nepolitických zásadách: „vysoké zisky, vysoké mzdy a odmeny, vysoká produktivita práce, výborné sociálne zabezpečenie a zastúpenie v správnych radách.“

Adenauer sa stal jedným z najnadanejších štátnikov 20. storočia, čo potvrdila vlni celonemecká anketa, kde sa umiestnil na prvom mieste najvýznamnejších Nemcov v dejinách pred Martinom Lutherom a Karlom Marxom. Počas kancelárstva Konrada Adenauera sa v NSR **reálne mzdy strojnásobili**. Tento fakt spôsobil problémy a doteraz sťažuje riešenie zjednotenia Nemecka a integráciu postsocialistických krajín do EÚ v dôsledku vzniknutej ekonomickej disparity.

Záver pre politiku našej „konzervatívnej“ KDH, ktorá sa v Európskom parlamente zaradila do „ľudovej frakcie“:

1. prečo naša KDH, ktorá si, vzhľadom na religióznu štruktúru obyvateľstva SR, robí nároky na vládnutie, a ktorá predprevratovú dobu „reálneho socializmu“ prirovnáva k povojnovému obdobiu, neuplatňuje politiku sociálneho štátu podľa svojho Adenauerovského nemeckého vzoru a odkazu sociálnych pápežských encyklik?

2. prečo sa naša KDH v podmienkach uplatňovania súčasného pravicového, presnejšie „neoliberálno-monetaristického“ sociálneho systému, zamerala na uplatňovanie tzv. duchovnej-klerikálnej doktríny a nie sociálnej, ktorá v našej spoločnosti je, vzhľadom na prehlbujúce sa rozdiely v životnej úrovni občanov krajiny, politicky dominujúcou? Orientácia na „duchovno a posmrtný život“ je únikom od reality a teda aj od politiky (zdá sa, že HZDS už prešlo od ilúzie o „ľudovosti“ KDH a vracia sa k ľavicovosti).

Doc. Ing. Ladislav Klinko, CSc.

Európska únia

Aké zmeny prinesie Ústavná zmluva pre Európu?

Ústavná zmluva spája do jedného celku dva najdôležitejšie dokumenty v primárnom práve EÚ: Zmluvu o EÚ – Maastrichtskú zmluvu z roku 1991 a Zmluvu o Európskom (hospodárskom) spoločenstve – Rímsku zmluvu z roku 1957. Zároveň zavádza do práva Únie viacero zmien. Hlavné novinky sú:

Milko

- polročné rotujúce predsedníctvo nahradí stály predseda Európskej rady,
- na politickej scéne sa zjaví európsky minister zahraničných vecí,
- po roku 2014 počet komisárov klesne na 2/3 počtu členských štátov Únie,
- právomoci Európskeho parlamentu sa zdvojnásobia,
- legislatívu môže iniciovať aj milión občanov,
- maximálny počet kresiel v EP bude 750 (dnes 732), minimálne 6 (dnes 5) a maximálne 96 kresiel (dnes 99) pre jednu krajinu,
- spoločné rozhodnutia budú prijímané hlasovaním tzv. dvojtitou väčšinou, čo znamená súhlas 55% štátov a min. 15 štátov s 65% obyvateľov Únie,
- zablokovať spoločné rozhodnutia môžu min. 4 krajiny,
- dvojtitá väčšina začne platiť takmer v 50-tich nových oblastiach (vrátane niektorých oblastí zahraničnej, sociálnej politiky a justičnej spolupráce),
- zavádza sa klauzula solidarity (vzájomná pomoc v prípade napadnutia),

- Charta základných práv bude platiť pre orgány, inštitúcie a agentúry Únie a pre členské štáty (ČŠ), pokiaľ uplatňujú právo Únie,
- jednomyseľne možno zvoliť európskeho prokurátora,
- prvýkrát sú zakotvené podmienky odchodu z EÚ.

Ústavná zmluva pozostáva z piatich hlavných celkov, ktorými sú:

Preambula,

1. časť - Hlavné zásady a vzťahy – ústava v užšom zmysle,
 2. časť – Charta základných práv,
 3. časť – Politiky a fungovanie únie (technické detaily, vychádza z 1. časti),
- Všeobecné a záverečné ustanovenia.

Diskusia okolo Preambuly sa koncentrovala najmä okolo zmienky a kresťanských koreňoch Európy. Kvôli odporu Francúzska, ktoré je stáročia traumatizované odlukou cirkvi od štátu sa tam nakoniec nedostala, napriek podpore viacerých krajín, vrátane Slovenska.

1. časť opisuje základné hodnoty a ciele Únie a jej pôsobnosti. Definuje inštitúcie a tiež reformuje niektoré dôležité články. Okrem v úvode vymenovaných zmien sú to: zavedenie právnej subjektivity EÚ, ktorú mali doteraz len Európske spoločenstvo a Euratom. Po prvýkrát sa tiež explicitne rozdelia právomoci Únie na exkluzívne, kde ČŠ nemôžu pôsobiť- medzinárodná politika eurozóny, spoločná poľnohospodárska politika, colná politika, hospodárska súťaž, spoločná obchodná politika..., zdieľané, kde ČŠ môžu pôsobiť v oblastiach, kde nepôsobí Únia a podporné alebo koordinačné.

Aj Európsky parlament získava nové právomoci v oblasti prípravy európskeho práva v mnohých oblastiach, kde mal doteraz len poradný hlas. Jeho pozícia bude vo väčšine prípadov zrovnoprávnená s Radou ministrov.

Európska rada ako orgán zložený z najvyšších predstaviteľov ČŠ sa bude po novom stretávať minimálne 4 krát do roka (dnes min. 2 krát) a bude mať svojho predsedu voleného na dva a pol roka. Tento mal byť pôvodne silným európskym prezidentom, ale výsledná dohoda mu dáva len obmedzené koordinačné právomoci a právomoc zastupovať Úniu navonok v Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike, čo môže viesť ku kompetenčným sporom s ministrom zahraničných vecí EÚ.

Predsedníctvo v Rade ministrov bude 1,5 ročné a bude trojčlenné (tri krajiny) a nie polročné ako doteraz. Ústava zjednodušuje aj právny systém Únie. Nariadenie sa bude nazývať európsky zákon a smernica rámcový zákon. Právo veta pre ČŠ stále ostáva v oblasti Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky.

Ústava tiež mierne posilňuje právomoci národných parlamentov, prináša aj možnosť vytvorenia európskeho diplomatického zboru pod ministrom zahraničných vecí Únie.

Ústavná zmluva pokračuje v salámovej politike federalizácie. Zástancovia silných členských štátov hovoria, že je príliš federalistická, federalisti naopak, že príliš posilňuje právomoci členských štátov.

Po podpise dokumentu príde na rad asi dva roky trvajúca ratifikácia v 25-tich ČŠ, čo môže tiež priniesť komplikácie, pretože vo viacerých ČŠ musí byť schválená v referende. Dúfajme, že Európu čaká lepšia budúcnosť ako staviteľov babylonskej veže, ktorí keďže sa nevedeli spolu dohodnúť, ju nakoniec nedostavali.

Ing. Ivan Milko, PhD.